

ЧАСТИНА ПЕРША

I

Взявши в касирки решту зі ста су, Жорж Дюруа вийшов з ресторану.

Від природи він був добре збудований, ще й погаву мав колишнього унтер-офіцера, отже, вирівнявся по-військовому, недбайливо покрутив вуса й кинув на запізнілих відвідувачів швидкий, побіжний погляд, той погляд гарного хлопця, що падає прудко, як шуліка.

До нього підвели голови жінки — три маленькі робітниці, вчителька музики — немолода, кепсько зачесана, неохайна, в пилявому капелюшку й обсмиканій сукні — та дві міщанки з чоловіками, завсідниці цього дешевого шинку.

Вийшовши на вулицю, він спинився на мить, міркуючи, що далі робити. Було двадцять восьме червня, і до кінця місяця у нього лишилось у кишені рівно три франки сорок сантимів. Тобто два обіди без ніданків чи два сніданки без обідів — на вибір. Він одумав, що вранці поїсти коштує двадцять два су, ввечері — тридцять, отже, коли відмовитися від

обідів, то вигідає франк двадцять сантимів, тобто він зможе двічі повечеряти хлібом з ковбасою і випити пару склянок пива на бульварі. А то найбільша в нього витрата й найбільша втіха, що він дозволяє собі вечорами. Він пішов униз вулицею Нотр-Дам-де-Лорет.

Ішов він так, ніби й досі на ньому була ще гусарська уніформа, — випнувши груди й розставивши ноги, мов допіру зліз із коня, грубо простував людиною вулицею, зачіпаючи й штовхаючи перехожих щоб не звертати з дороги. Досить потертого циліндра він носив трохи набакир і стукотів закаблуками по каменю. Виглядав так, немов завжди щось зневажає — перехожих, будинки, все місто, — від пихи солдата-красеня, що потрапив у цивільні.

Хоч костюм був на нім шістдесятифранковий, він не втрачав, проте, якоїсь елегантності, трошки хвацької, підкресленої, проте елегантності. Високий, стрункий, білявий, точніше, трохи русявий шатен із закрученими вусами, що ніби пінилися на губі ясними очима та маленькими зіницями, з кучерявими від природи волоссям, зачесаним на проділ посередині, він дуже нагадував героя-спокусника з бульварних романів.

Стояв той літній вечір, коли в Парижі нема чим дихати. Гаряче, як та парня, місто, здавалось, пітило вночі від задухи. Гранітові пащі ринув дихали смородом, а з підвальних кухонь крізь низькі віконця на вулицю лився гідкий дух помиїв та скислої страви.

Швейцари в самих сорочках сиділи коло воріт верхи на солом'яних стільцях і палили люльки; перехожі важко ступали, поскидавши капелюхи.

Дійшовши до бульвару, Жорж Дюруа знову сплинув, вагаючись. Йому хотілося тепер піти на Єли

сейські Поля до Булонського лісу й трохи подихати свіжим повітрям під деревами; але ще одне бажання мучило його — бажання любовної зустрічі.

Як це станеться? Він не знав, але чекав уже три місяці щодня й щовечора. Правда, кілька разів завдяки принадній зовнішності й галантним манерам він уривав там і там трохи кохання, але завжди сподівався більшого й кращого.

Кишеня його була порожня, а кров кипіла, і він спалахував від кожного дотику повій, що шепотіли на розі вулиці: “Ходімо, красунчику?” — але йти за ними не смів, бо не міг заплатити; та й чекав він чогось іншого; інших поцілунків, не таких вульгарних.

Проте любив місця, що кишіли публічними жінками, їхні бали, кав’ярні та вулиці; любив штовхати їх, розмовляти з ними, казати їм “ти”, дихати їхніми гострими пахоцями й триматися коло них. Це були жінки — жриці кохання. Він не počував до них зневаги, властивої жонатим чоловікам.

Він звернув до церкви святої Мадлени й пустився за млявою хвилею натовпу, знеможеного від задухи. Великі перелюднені кафе виступали аж на тротуар, зсяваючи питущу публіку ясним, різким світлом вітрини. Перед відвідувачами на чотирикутних і круглих столиках стояли склянки з різнобарвною, червоною, жовтою, зеленою та брунатною рідиною, а в карафках виблискували прозорі шматки льоду, що вихолоджували прекрасну, ясну воду.

Дюруа стишив ходу, бо йому пересохло в горлі.

Його мучила гаряча спрага літнього вечора, і він думав про чарівне відчуття холодного питва в роті. Та коли він тільки дві склянки зараз вип’є — прощай тоді завтра суха вечеря, а йому аж надто відомий був голодний час наприкінці місяця.

Він подумав: “Перечекаю до десятої, тоді вип’ю склянку в “Американському”. Сто чортів. Як же пити хочеться!” — і дивився на людей, що пили коло столиків, на людей, що могли досхочу втамовувати спрагу. Ішов зухвало й весело повз кав’ярні, зміряючи оком, по вигляду й одягу, скільки кожен відвідувач має при собі грошей. І гнів займався в нім проти людей, що так спокійно сиділи. Коли потрусити їхні кишені, знайдеш золото, срібло й дріб’язок. Кожен має пересічно щонайменше два луї, а їх у кафе добра сотня; сто разів по два луї буде чотири тисячі франків! Він пробурчав: “Свині!” — все так само граційно вихиляючись. Коли б перестрів якого край вулиці в темряві, слово честі, скрутив би йому шию, не вагаючись, як робив із селянською дрібнотю під час великих маневрів.

І пригадав, як жив два роки в Африці та як утикував арабів на глухих південних фортах. Жорсток й весела посмішка пробігла йому на устах, коли згадав про одну забавку, що коштувала життя трьом чоловікам з племені улед-алан, а йому й товаришам дала два десятки курей, пару баранів і золота, ще і сміховини на півроку.

Винуватих не знайшли, та й не шукали, бо араби там вважають до певної міри за природну військову здобич.

У Парижі інша річ. Тут уже не грабуватимеш відверто, з шаблею при боці та револьвером у руці, яку далечині від цивільного правосуддя, на волі. У серці його ворушились усі інстинкти унтера, що допався до переможеного краю. Звичайно, він жалкував за двома роками, що пробув у пустелі. Шкода, що там не лишився! Але ж надіявся на краще, вертаючись. А тепер... От тепер і маєш.